Knjižničarske novice

Aleksandra Papež, Knjižnica Lenart
Zdenka Krautič, Knjižnica Lenart

(Ne)izpostavljeno je očem (ne)vidno: kakšen vpliv ima na uporabnika postavitev gradiva v splošni knjižnici

Izvleček

V Knjižnici Lenart že več let pripravljamo priložnostne razstave, ki vključujejo tudi razne predmete, lutke, dekoracije, domoznansko gradivo in še bi lahko naštevali. Na ta način želimo aktualizirati naše delo ter se približati uporabnikom. Pred štirimi leti pa smo se posebej posvetili izpostavljanju posameznih knjižnih zbirk in serij, vsebinsko ali oblikovno povezanega gradiva na oddelku za odrasle in na mladinskem oddelku. Posebno pozornost smo ob navedenem namenili še slikanicam, gradivu za bralce začetnike in pa gradivu, prilagojenemu bralcem z disleksijo. Zaznali smo več uporabnikov, ki se v naši bližini pogosto soočajo tudi s pomanjkanjem parkirnih mest in tako izposojo opravijo v naglici. Obenem pa smo se v nenehnem iskanju posameznih delov knjižnih zbirk, serij in določenega oblikovno povezanega gradiva tudi sami večkrat znašli v zagati, saj sistem COBISS med podrobnimi podatki ne navaja zaporednih delov čisto vseh enot gradiva. Naša želja je, da zaradi tovrstnih težav in vsakdanje naglice izposoja ne bi čutila posledic. Zato je na nas, da stopimo uporabnikom naproti in jim iskanje olajšamo, obenem pa skozi naše delo izpostavimo gradivo, ki beleži nižje število izposoj. Postavitev gradiva v knjižnici je pomemben dejavnik, ki vpliva na končnega uporabnika.

Ključne besede: izpostavljeno, izposoja, bralne spodbude, spregledano, knjižne zbirke, disleksija

Uvod

V Knjižnici Lenart upoštevamo priporočila za ureditev knjižnične zbirke v prostem pristopu glede na skupine uporabnikov z delitvijo na oddelek za odrasle in oddelek za otroke in mladino. Izposoja za oba oddelka je skupna. V samih oddelkih gradivo razvrščamo na leposlovje in stroko, za umestitev gradiva po policah se uporablja postavitveni vrstilec UDK. Znotraj postavitvenih skupin velja ureditev po abecedi avtorskih in stvarnih značnic. Signatura že od nekdaj pomeni naslov stalnega bivališča knjige v knjižnici. (Šauperl in Poličnik-Čermelj, 2019)

Ker vemo, da je splošna knjižnica namenjena vsem prebivalcem na območju, katerega pokriva, je pri nabavi in postavitvi gradiva v prostem pristopu potrebno upoštevati potrebe vseh skupin uporabnikov.

Strokovna priporočila in standardi za splošne knjižnice (2018, str. 19) priporočajo naslednje:

- Stojala z gradivom so opremljena z vidnimi in razumljivimi oznakami.
- Gradivo je, razen strokovno utemeljenih izjem, prosto dostopno ter razporejeno v skladu s sistemom Univerzalne decimalne klasifikacije.
- Gradivo za predšolske otroke in otroke od 6. do 14. leta je postavljeno ločeno ter po starostnih obdobjih.
- Leposlovno gradivo za mladostnice in mladostnike je praviloma postavljeno ločeno.
- Gradivo, ki je namenjeno posebnim skupinam uporabnic in uporabnikov ali posebnemu namenu (povečan tisk, lažje berljivo gradivo, gradivo za uporabnice in uporabnike z oviro branja itn.), je lahko postavljeno ločeno.

Pregledno organizirana knjižnična zbirka predstavlja pomemben dejavnik, ki vpliva na uspešnost iskanja knjižničnega gradiva, zato je na organizacijo knjižničnega prostora potrebno gledati kot na splošni referenčni okvir, ki zahteva posebno skrb (Pinter, 2004).

V Knjižnici Lenart imamo približno 97 % knjižnične zbirke v prostem pristopu. Majhen del knjižničnega gradiva hranimo

na domoznanskem oddelku in v skladišču. Na oddelku za otroke in mladino smo sistem postavitve nekoliko dodelali, približali uporabnikom oziroma njihovim potrebam.

1.1 Knjižne zbirke na enem mestu

Delo z uporabniki in pogosto gibanje med knjižnimi policami nam da potreben vpogled v potrebe uporabnikov. Iskanje delov posameznih knjižnih zbirk nas knjižničarje včasih spravi v zadrego, saj si je naslove posameznih delov določene zbirke nemogoče zapomniti. Vsa zaporedja pogosto niti niso navedena v sistemu COBISS (s podrobnimi podatki pri posamezni enoti gradiva), pogosto pa ne najdemo učinkovitega načina označevanja.

V Knjižnici Lenart smo se tako odločile in oblikovale mapo, ki jo redno dopolnjujemo in se nahaja za izposojevalnim pultom, da nam je vsem kadarkoli na razpolago. Knjižne zbirke za otroke, mlade in odrasle so razvrščene po abecednem redu avtorjev oziroma naslovov, če gre za delo z več avtorji. To se je izkazalo za zelo uporabno, saj v mapi oštevilčeno navedemo naslove posamezne knjižne zbirke in jih tako lahko pri vsakdanjem delu z uporabniki lažje, predvsem pa posamezne dele hitreje poiščemo in po potrebi rezerviramo. Trenutno mapa obsega 121 strani in se nahaja za izposojevalnim pultom, kjer je izposojevalcem kadarkoli na voljo. Celotna baza je na voljo tudi v računalniški obliki, ki omogoča stalno dopolnjevanje. Le-tega urejamo vedno v računalniški in fizični obliki hkrati. Razmišljamo tudi o dostopnosti te baze za uporabnike, zaenkrat je na voljo le knjižničarjem v izposoji.

1.2 Izpostavljeno na oddelku za odrasle bralce

Na oddelku leposlovja za odrasle imamo stalno izpostavljene naslednje zbirke: Žametna Beletrina, poezija založbe Beletrina, Fabula, zbirko Velike ženske, Slovenščina kot drugi tuji jezik.

Ob tem pa na manjši mizi izpostavljamo dela, ki so skladna z barvami letnih časov. Le-tem dodamo še kakšne predmete, napis, da je izgled izpostavljenega bolj zanimiv. Uporabniki se pogosto najprej ustavijo na tem mestu.

Neposredno ob tej mizi je tabla s priporočili[1] (Slika 1), na katero knjižničarke dodajamo naslove aktualnih del s kratkimi opisi. Obenem je na voljo tudi prostor, kjer lahko bralci v okviru pobude »Bralci bralcem« na lističe zapišejo lastne bralne predloge. Obenem smo pozorni na morebitne literarne nagrade in nominacije v svetu književnosti, da ta dela ravno tako posebej izpostavimo in jim dodamo razlago. Na ta način želimo ozaveščati in obveščati naše uporabnike ter pripomoremo k splošni razgledanosti na tem področju. Hkrati pa kakovostna dela, ki bi se sicer izgubila v bogati beri knjižnih izdaj, sploh med družabnimi romani, predstavimo in tako poskrbimo, da so brana.

Slika 1: Priporočilna tabla med obema oddelkoma (foto: Aleksandra Papež)

Na oddelku leposlovja za odrasle je tudi omara z novostmi, v katero ločeno dodajamo novosti s področja družabnih romanov za zahtevnejše bralce, slogovno lahkotnejše družabne romane, zgodovinske romane, kriminalke, biografske romane, fantastične romane, kratko prozo in reportaže.

V manjši omari v neposredni bližini izposojevalnega pulta so tekom projekta Bralna značka za odrasle razvrščena vsa dela na aktualnem bralnem seznamu,[2] da jih sodelujoči lažje najdejo in izberejo na enem mestu.

V začetku šolskega leta, pa tudi sicer, starši kažejo veliko zanimanja za primerno gradivo za posamezne stopnje bralcev začetnikov. Tako smo, v porastu izdaj slikopisov, ki so bili umeščeni med slikanicami, knjigami z velikimi tiskanimi črkami in na policah s knjigami z malimi tiskanimi črkami zaznali, da jih je potrebno združiti na enem mestu. V neposredni bližini vseh navedenih UDK oznak smo postavili manjšo omaro s policami in ločili slikopise z velikimi tiskanimi črkami in tiste z malimi tiskanimi črkami z napisom ter vse slikopise opremili z zeleno nalepko na etiketi, da je knjižničarjem lažje umestiti slikopis nazaj na pravo mesto pri odlaganju gradiva.

Posebej smo se posvetili tudi zbirkam, ki so jih založbe oblikovale in označile kot branje po stopnjah. Gre za različne obsege zgodb, ki so v različnih zbirkah uvrščene v različne stopnje branja, glede na sposobnost bralca začetnika. Knjige smo umestili v posebno omaro na mladinskem oddelku, jih ločili po stopnjah in zbirkah ter opremili z napisi ter spodbudo Pravi knjigoljubi berejo po stopnjah. Hitro smo opazili, da so se posamezne knjige iz zbirk, ki so bile na policah sicer nekako skrite, že zaradi manjših formatov (A5) od prevladujočega formata (A4) na policah z oznako M V in M C, pričele več izposojati.

Slika 2: Posebej umeščeno gradivo na mladinskem oddelku (foto: Aleksandra Papež)

Na oddelku za otroke se je v zadnjem času pojavilo veliko zbirk, v katerih nastopajo znani, manj znani, tudi risani junaki in je po njih več povpraševanja. Obenem pa je na naših policah pričelo primanjkovati prostora, posebej na policah z oznako M C. Zato smo izkoristili nizke omare s policami, ki smo jih imeli na voljo v naših prostorih ter vanje urejeno in označeno namestili zbirke, za katere smo zaznali porast zanimanja in načrtno dodali še tiste, ki so jih otroci in starši nekoliko spregledali. Na vidnem mestu je tudi celotna knjižna zbirka Čebelica.

Vse več se govori o motnjah branja in govora, posebej je v zadnjih letih poudarjena disleksija. Zato smo izpostavili gradivo, ki je prilagojeno in oblikovano posebej za bralce z disleksijo, da jim bralno izkušnjo olajša in približa. Vse gradivo, primerno za bralce z disleksijo, smo označili s srebrno nalepko na etiketi, da jih knjižničarji lažje umestimo na pravo mesto med odlaganjem gradiva. Opažamo, da so se uporabniki temu hitro privadili. K navedenemu gradivu smo dodali še seznam strokovnega gradiva, priročnikov (na temo disleksije in drugih motenj branja) s pripadajočimi UDK oznakami, da ga lažje najdejo.

Pri tem pa na mladinskem oddelku prav tako sledimo literarnih nagradam in nominacijam ter jih posebej izpostavljamo. Ob obletnicah rojstev in smrti avtorjev del za otroke in mladino ter ob prejemu raznih nagrad izpostavimo njihova dela, pripravimo plakat ali le napis ter objave. Pomembno se nam zdi, da izpostavimo tudi nominirana dela, ki so kakovostna. Ta običajno pustimo na istem mestu štiri tedne, da lahko zaokrožijo med uporabniki, saj je sicer rok izposoje tri tedne. Naš namen je obveščanje in ozaveščanje o aktualnem, v prvi vrsti pa gre za cilj, da se gradivo izposodi, saj so nominirane in nagrajene knjige tiste, ki so posebej kakovostne, sporočilne.

V Knjižnici Lenart že nekaj časa vodimo evidenco izpostavljenega gradiva, a zgolj tematsko in po naslovih zbirk z dodanim časovnim okvirjem. Številčno izposoj v okviru izpostavljanja ne beležimo posebej.

Posebna je tudi razvrstitev slikanic. Naj poudarimo, da knjižne police z oznako M S obkrožajo del, namenjen skupnemu branju otrok, družin in mladih bralcev. V neposredni bližini teh polic so sedalne vreče in za zaveso še igralni kotiček.

Zato so tudi police nizke, tako da si otroci gradivo lahko ob pomoči starša izbirajo samostojno in po svojem okusu, ki večkrat temelji na zunanjem izgledu knjige. Ločeno smo razvrstili zvočnice, knjige z vključeno lutko in pa posamezne zbirke. Ostale, še nerazvrščene slikanice smo ločili glede na njihovo temo. Vse navedeno smo opremili z napisi, ki olajšajo iskanje in odlaganje gradiva. Po štirih letih tovrstne razvrstitve lahko potrdimo, da je v naši knjižnici le-ta učinkovita. Navadile so se je tudi družine. Obenem pa smo opazili, da so posamezne slikanice, ki so se prej na policah, ki niso bile tematsko razvrščene, nekako izgubile, spet v obtoku. Pri tem gre posebej za slikanice starejših izdaj, ki se pri nas ponovno precej izposojajo – eden takšnih primerov je starejša zbirka Sadje, res majhen format, ki ga je lahko spregledati.

Posamezne druge pobude in projekti so prav tako postavljeni tako, da jih lahko opazi tudi nekdo, ki si želi v naglici izposoditi kakšno knjigo – Pikina bralna značka, bralni nahrbtniki in Lenartova igroteka. Pred dvema letoma smo se namreč odločili za izposojo igrač, le-te so izpostavljene in na voljo uporabnikom ob kotičku s slikanicami, označene so besedno – igrače.

Angleška in nemška bralna značka v sklopu različnih organizatorjev tega tekmovanja[3] ponujata vsako leto določene nove naslove in tako širita nabor gradiva na policah z leposlovjem v tujem jeziku za mlade, pa tudi odrasle. Tako smo dodatne police izkoristili in posebej izpostavili angleško in nemško gradivo, ki je prav tako označeno kot branje po stopnjah za različno vešče bralce tujega jezika. Aktualno gradivo za obe znački pa hranimo pri izposojevalnem pultu, razvrščeno po razredih. Na posebnih policah pe je gradivo v lahkem branju, označeno z dogovorjeno oznako.

Zaključek

Knjižnica Lenart po podatkih Statističnega urada RS[4] skrbi za 20.334 prebivalcev, ki bivajo na pretežno ruralnem območju. Tako je tudi knjižnica, ki se uvršča med manjše slovenske splošne knjižnice, umeščena v središče manjšega mesta Lenarta, v neposredno bližino glasbene šole, upravne enote in občinske stavbe. Je mesto, kjer otroci in mladi čakajo glasbene ure, prostor, kjer starejši iščejo informacije in zato je še kako pomembno, da po vzoru vse bolj potrošniške družbe in soneta Franceta Prešerna kaj »na ogled postavimo«. Pri tem se vzpostavljajo medpredmetne povezave s pomočjo razstavljenih predmetov in napisov. Gre tudi za promocijo gradiva, ki beleži nižjo število izposoj in pa aktualizacijo dela knjižničarjev, ki mora tako slediti novostim, dogajanju v slovenskem in tujem literarnem prostoru ter pozorno spremljati potrebe in želje uporabnikov.

Ciljno usmerjeno izpostavljanje gradiva zgolj vsebinsko in s časovnimi okvirji beležimo že več let. Ne spremljamo pa natančnejših številčnih okvirjev, saj so uporabniki tisti, ki povedo, da jim to olajša iskanje, približa tudi gradivo, ki ga niso iskali in da tako izberejo gradivo, ki ga sicer morda sami sploh ne bi nikoli niti našli. In to je naš cilj – gradivo približati uporabnikom in olajšati iskanje. Pomembno se jim zdi, da v okviru priložnostnih razstav izpostavljamo gradivo starejših letnic, promoviramo knjižne klasike ipd.

Za konec dodajamo še primer naše avdio zbirke, ki je bila do pred tremi leti nameščena v kotu, v delu knjižnice, ki je precej odmaknjen od izposojevalnega pulta. Po premiku celotne avdiozbirke v prostor v neposredni bližini izposojevalnega pulta, ki je prej služil kot garderoba, se je vidno povečala izposoja CD-jev z glasbo, predvsem s pesmimi in pravljicami za otroke, ter DVD-jev z risankami. Ohranili smo tudi zbirko zvočnih kaset, ki si jih naši uporabniki še vedno lahko izposodijo. Postavitev gradiva v knjižnici je pomemben dejavnik, ki vpliva na končnega uporabnika.

Slika 3: Ena izmed priložnostnih razstav, poletje 2024 (foto: Rosana Lorbek)

Viri in literatura

Pinter, A. (2024). Od zadovoljstva k uspešnemu uporabniku knjižnic; konceptualni in metodološki elementi raziskovanja uporabnikov. *Knjižnica, 48*(3), 33–35.

Strokovna priporočila in standardi za splošne knjižnice: za obdobje 2018–2028. (2018). Ministrstvo za kulturo RS,

Nacionalni svet za knjižnično dejavnost.

Šauperl, P. in Poličnik-Čermelj, T. (2019). Postavitev knjižničnega gradiva. V A. Šauperl (ur.), *Organizacija knjižničnih zbirk* (str. 229–249). Znanstvena založba Filozofske fakultete.

1. Vsa priporočila (za otroke, mlade in odrasle bralce ter novosti), ki jih vnašamo na spletno stran Knjižnice Lenart, (v krajši ali isti obliki) dodamo tudi na omenjeno priporočilno tablo. [↩]
2. Bralni seznami v okviru Bralne značke za odrasle so v naši knjižnici že vseh 11 let sestavljeni iz višjega števila tematsko povezanega izbranega gradiva. V sezoni 2024/2025 sta na seznamu 102 enoti gradiva. [↩]
3. Kot sta na primer Epi Reading Badge in Bookworms. [↩]
4. Statistični urad RS: www.stat.si [↩]